

گزارشی از مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

علی ربیعی

اسلامی بود ، در راستای خدمت هر چه بیشتر تن به حوادث انقلاب سپرد و در مسؤلیتهای متفاوت به ادای وظیفه پرداخت . اما هیچگاه از حرارت و عشق درونی ایشان نسبت به باز یافتن مجد و عظمت فرهنگ و تمدن اسلامی کاسته نشد و همواره به ضرورت آن ایمان داشت .

آنگاه که از سوی مردم به عنوان وکالت در مجلس شورای اسلامی راه یافت ، فرصت متناسبی پیدا شد تا به آن عشق برخاسته از ضرورت پاسخی مثبت دهد. سال ۱۳۶۲ مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی موجودیت خود را اعلام و شروع به کار کرد. سپس سیل نصایح مشفقانه از راه رسید: این کار بسیار بزرگی است و امکانات آن در ایران نیست ، شما از عهده آن بر نمی آید . بعضی نیز می گفتند اگر همتی بلند و تلاشی ژرف را در خود می یابید ، بهتر است تنها به ترجمه دائرة المعارف اسلامی اروپا بپردازید ؛ دائرة المعارفی که از نیم قرن پیش توسط خاورشناسان نوشته شده و اکنون مجلدات ویرایش دوم آن در حال انتشار است . این نصایح و پیشنهادها نتوانست ایشان را سست کند. احساس ضرورتی که عشق کار را به ایشان بخشیده بود ، پشتوانه عظیمی شد که در مبارزه با کمبودها و مشکلات به کار آمد. آنچه در

اندیشه تدوین دائرة المعارف بزرگ اسلامی هنگامی به وجود آمد که آقای سید محمد کاظم بجنوردی در زندان رژیم ستم شاهی محبوس بود . گام نخست از همان درون زندان آغاز گشت ؛ گر چه منابع لازم در دست نبود و جناب آقای بجنوردی دقیقاً می دانستند که چنین کار عظیمی در توان يك فرد نیست ؛ اما در پاسخ به عشق درون و در اندیشه تحقق آن مهم ، شروع به فیش برداری کردند . نخست از ملل و نحل آغاز شد: برای هر کدام از فرقه های اسلامی مطلبی کوتاه نوشتند که عدم دسترسی به منابع و عدم بهره وری از یاری دیگر یاران نمی گذاشت رضایت نسبی ایشان جلب شود و با تأسف ، کار متوقف شد .

سر انجام پژواک فریاد راهبان نور ، طومار شب پرستان ۲ ظلمت خو را درهم نوردید و نظام ستم شاهی فروپاشید و دیوارهای بلند و مخوف زندان نیز فرو ریخت . جناب آقای بجنوردی همراه دیگر مبارزان به آغوش ملت باز گشت ؛ ملتی که در تب و تاب انقلاب عظیم خود بود و بزرگترین حادثه دوران حیات خویش را رقم می زد .

ایشان نیز که سالهای رنج و مرارت را به انگیزه دیدن چنین روزی به جان خریده و جزئی از طوفان پر شور انقلاب

ابتدای شروع هیچ امکاناتی نداشت ، امروزه با همت بلند و مردانه ایشان به صورت خانه امید بسیاری از اساتید و دانشمندان کشور شده است. امروزه دائرة المعارف بزرگ اسلامی با بهره گیری از نیروی دانشمندان و اساتید بزرگ ، توان خوبی برای ادامه راه دارد. راهی که منتهمی به بازشناساندن فرهنگ اسلامی و ملی ما به جهان و بالا بردن سطح آگاهی امت اسلام است . و مقام تلاش بر این است که این مرکز بتواند يك مرجع اصلی تحقیق در زمینه فرهنگ و تمدن ملت‌های مسلمان ، به ویژه ملت ایران باشد . رؤوس برنامه‌های پیش بینی شده دائرة المعارف چنین است:

۱- تدوین دائرة المعارف اسلامی ؛

۲- تدوین دائرة المعارف بزرگ ایران که يك دائرة المعارف عمومی مانند بریتانیکا و لاروس می باشد و عناوین آن محدود به حوزه فرهنگ ملی یا حوزه فرهنگ اسلامی نیست ؛ بلکه عناوین آن مأخوذ از گستره حوزه فرهنگ بشری و جهانی است در این دائرة المعارف مقالات مربوط به حوزه فرهنگ اسلامی و ایران شناسی قبل از اسلام تألیفی خواهد بود و از هیچ دائرة المعارفی ترجمه نخواهد شد ؛ تنها مقالات مربوط به عناوین جدا از این دو حوزه از دائرة المعارفهای معتبر ترجمه می شود. البته مقالات مربوط به حوزه فرهنگ اسلام از دائرة المعارف بزرگ اسلامی انتخاب و تلخیص خواهد شد .

۳ - تدوین دائرة المعارفهای تخصصی ؛ مانند دائرة المعارف هنر اسلامی ، دائرة المعارف هنر ایران ، دائرة المعارف ادبیات ایران ، دائرة المعارف فلسفه ، دائرة المعارف عرفان و

تألیف این سه گونه دائرة المعارف به انگیزه پاسخ دادن به سه گونه نیاز متفاوت جامعه است؛ زیرا ما باید غیر از بازشناسی فرهنگ و معارف اسلام ، با تاریخ و فرهنگ ملل غیر مسلمان نیز آشنا باشیم . متخصصین رشته های گوناگون نیز باید بتوانند مسائل مورد نیاز خود را در دائرة المعارفهای تخصصی بیابند . و به این لحاظ از ابتدا در اساسنامه مرکز

دائرة المعارف بزرگ اسلامی ، تألیف دائرة المعارفهای گوناگون پیش بینی شده بود ؛ به گونه ای که نام دائرة المعارف بزرگ اسلامی آن را محدود نکند.

بحمدالله در سایه تلاش مداوم و کوششهای خستگی ناپذیر مقام سرپرستی و دیگر یاران صدیق و کوشای ایشان ، تاکنون سه جلد از مجلدات دائرة المعارف بزرگ اسلامی تدوین و منتشر شده است؛ جلد اول دائرة المعارف مشتمل بر حرف «آ» ، جلد دوم قسمتی از حرف «آ» و قسمتی از حرف «الف» ، و جلد سوم آن ادامه حرف «الف» است. تألیف مقالات جلد چهارم آن نیز که ادامه حرف «الف» است، در حال تکمیل است. همچنین برای استفاده بیشتر ، مجلدات دائرة المعارف به زبان عربی و انگلیسی ترجمه خواهد شد. ترجمه عربی جلد اول آن اکنون در حال چاپ شدن است و ترجمه جلد دوم آن رو به پایان است. با استمداد از عنایات الهی، در آینده نه چندان دور ترجمه آن به زبان انگلیسی نیز آغاز خواهد شد.

کار تدوین دائرة المعارف عمومی ایران نیز از مدتها پیش شروع گشته و یک جلد از حرف «آ» و «الف» آماده است که امید می رود در آینده ای نه چندان دور چاپ و منتشر گردد.

اینک به روش تألیف مقالات و گردش کار آن در دائرة المعارف بزرگ اسلامی می پردازیم.

روش تألیف

در ابتدا ، جزوه ای در اختیار مؤلفین و محققین قرار می گیرد که در آن ضوابط و مقررات کلی تألیف مقالات آمده است ؛ مانند تکیه بر منابع دست اول در تألیف مقالات ، پرهیز از کلی گویی و عدم پرداختن به عبارات شعارگونه ، پرهیز از ستایش ویا نکوهش افراد ، رعایت حد اکثر ایجاز و روانی عبارت ، نو آوری و پرهیز از تکرار.

شیوه تنظیم مقالات

ذکر مقدمه: مقالات در هر زمینه ای که تألیف می شود ، ابتدا باید حاوی مقدمه ای باشد که موضوع خود را معرفی و

فایه اجمالی از آن را ارائه کند ؛ به عنوان مثال ، مقاله ابن سینا این گونه آغاز می شود :

ابن سینا: ابو علی حسین بن عبدالله بن حسن بن علی بن سینا (۳۷۰ - ۴۲۸ ق / ۹۸۰ - ۱۰۳۷ م) پزشک ، ریاضی دان ، و هیأت شناس شیعی ایرانی ، از نامدارترین دانشمندان اسلام.

مقاله تنظیمات این گونه آغاز می شود :

تنظیمات: عنوان اصلاحاتی است که در زمان پادشاهی سلطان عبدالحمید ، با صدور فرمان معروف به «خط شریف گلخانه» در شعبان ۱۲۵۵ ق / اکتبر ۱۸۳۹ م در امور حکومت و اداره کارهای امپراتوری عثمانی آغاز گردید و حدود ۱۲۹۸ ق / ۱۸۸۱ م با آغاز خود کامی سلطان عبدالحمید دوم پایان یافت.

بعد از ذکر مقدمه ، در مقالات مربوط به اعلام به این

موارد پرداخته می شود :

۱- زندگینامه ۲- تحصیلات ۳- فعالیتهای علمی

۴- عقاید ۵- آثار.

مقالاتی که درباره مسائل جغرافیایی است نیز به این گونه تنظیم می شود :

۱- مقدمه ۲- وجه نامگذاری ۳- چهره طبیعی ۴- تاریخ

۵- جمعیت شناسی ۶- فعالیتهای اقتصادی ۷- فرهنگ

و آموزش ، بهداشت و رفاه اجتماعی ۸- مکانهای تاریخی

و دیدنی ۹- رجال بزرگی که از آنجا برخاستند . البته مقالات

به تناسب حجم خود (کوتاه ، متوسط ، بلند) از عناوین

مذکور برخوردار است.

کلیه مقالات دائرة المعارف بزرگ اسلامی مستند است و

نیاید مطلبی بدون سند معتبر و دست اول نوشته شود. در

مورد ارجاع و ثبت مآخذ ، رعایت نکاتی چند برای مؤلفین

لازم شمرده شده است:

۱- مآخذ مقالات با ترتیب الفبایی بر اساس نام مشهور

مؤلف آنها با مشخصات کامل می آید.

۲- در متن مقاله ارجاع به مآخذ ، تنها با شهرت

نویسنده و ذکر شماره جلد و صفحه انجام می یابد.

از آنجا که دائرة المعارف بزرگ اسلامی مخاطب خود را

همه مسلمانان جهان و تمام کشورهای اسلامی می داند ، در

نگارش و تألیف مقالات آن دو نکته اساسی منظور گشته

است:

۱- پرهیز از هرگونه جانبداری یا موضعگیری قومی ،

ناسیونالیستی ، فرقه ای ، گروهی ، نژادی و امثال آن .

۲- تألیف مقالات به گونه ای که دیدگاه محقق مسلمان

معتقد از آن منعکس شود.

گردش کار مقالات

۱- استخراج و شناسایی عنوان در بخش گزینش عناوین؛

۲- تشکیل ، بررسی و تکمیل پرونده علمی مقالات ؛

۳- ارسال پرونده های علمی پس از آماده شدن برای

تألیف ؛

۴- تهیه گزارش بر اساس اسناد و منابع برای مقالات

تهیه شده ؛

۵- بررسی دقیق سرویستاری بر اساس گزارش تهیه

شده بخش کنترل ؛

۶- ارسال مقاله جهت ویرایش علمی به بخش مربوط ؛

۷- ارسال مقاله برای ویرایش فنی و ادبی به یکی از

شعبه های پنجگانه ویراستاری ؛

۸- رؤیت و امضای مسؤول بخش علمی مربوط ؛

۹- تایپ و ارسال مقاله به بخش ویرایش ؛ (در این بخش

هر مقاله توسط دو نفر ویراستار با توجه به منابع و مآخذ آن

مقابل و ویرایش می گردد و گزارش آن به مقام سرویستار

داده می شود .)

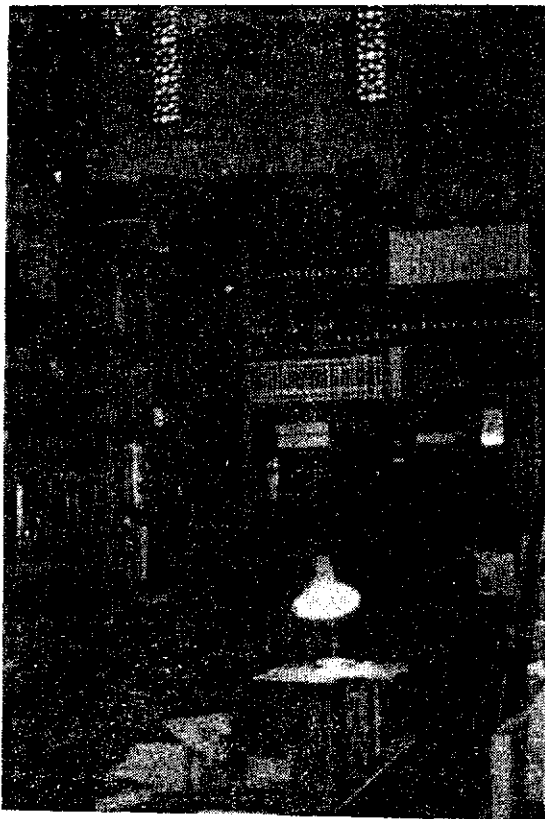
۱۰- کنترل و امضای نویسنده مقاله ؛

۱۱- بررسی سرویستار و تشخیص عدم لزوم ویرایش

مجدد .

گردش کار مقالات در تمام مراحل توسط دفتر

سرویستاری انجام می گیرد و ایشان در تمام مراحل ، نظارت

کامل دارند .

استقبال جوامع علمی داخل و خارج از کشور

همان گونه که انتظار می رفت جوامع علمی داخل و خارج از کشور نسبت به این اقدام سترگ علمی و فرهنگی واکنش مناسب داشته اند . بسیاری از مؤسسات علمی داخل و خارج ، عظمت کار و کیفیت آن را ستوده و به محتوای مقالات نظر خوبی داشته اند . دانشمندان و صاحب نظران زیادی با حضور خود یا با نامه و تماس تلفنی ضمن ارج نهادن به کار ، نظریات و پیشنهادهای خود را ارائه کرده اند .

با توجه به روندی که تألیف دائرة المعارفهای گوناگون در این مرکز دارد ، امید است که در سالهای نه چندان دور شاهد دائرة المعارف بزرگ اسلامی به عنوان يك مرجع علمی اصلی و عمومی برای کلیه محققین باشیم .

سازمان علمی مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی بدین

قرار است :

۱. سرپرستی علمی و سر ویراستاری . مسئولیت آن با جناب آقای سید کاظم بجنوردی است که ناظر به تمام تشکیلات علمی دائرة المعارف است . انتخاب عناوین و تشکیل پرونده های علمی همراه با تمام مراحل تألیف و ویرایش از نظر ایشان می گذرد . در ویراستاری مقالات ، ایشان از همکاری ده نفر دستیار برخوردارند که هر مقاله را به صورت دو نفری ویرایش مجدد و مقابله می کنند .

۲. شورای علمی . این شورا مرکب است از سرپرست بخشها و تعدادی مشاور . تمام گزارشهای مربوط به فعالیت هر بخش به این شورا داده می شود و هماهنگیهای لازم صورت می گیرد . مسائل عالی علمی و فرهنگی نیز در اینجا به بحث گذاشته و اتخاذ تصمیم می شود .

۳. بخشهای علمی که عبارت است از : بخش تاریخ ؛ بخش علوم ؛ بخش هنر و معماری ؛ بخش عرفان ؛ بخش ادبیات ؛ بخش جغرافیا ؛ بخش کلام و فرق ؛ بخش ادبیات عرب ؛ بخش علوم قرآنی و حدیث ؛ بخش حقوق ؛ بخش فقه و اصول

فقه ؛ بخش فلسفه .

هر يك از این بخشها مسئولیت کنترل و ویراستاری مقالات مربوط به بخش خود را به عهده دارند .

۴. بخش بررسی . اعضای پنج نفره این بخش وظیفه کنترل مقالات را با مراجعه به منابع اصلی آن به عهده دارند .

۵. محورهای ویراستاری . اکنون در مرکز دائرة المعارف پنج محور ویراستاری فنی و ادبی وجود دارد که تمامی مقالات در این محورها یکنواخت شده و نظم منطقی آنها بر اساس ضوابط معینی که در جزوه های راهنمای محققین و مؤلفین مدون شده است ، انجام می پذیرد .

۶. بخش گزینش عناوین . انتخاب عناوین دائرة المعارف به عهده این بخش است . عناوین انتخاب شده پس از تأیید بخشهای مختلف علمی و تصویب سر ویراستار در دستور کار قرار می گیرد تا ذیل هر کدام مقاله مناسب تألیف گردد .

در يك نگاه کلی عناوین گزینشی سه نوعند : عناوین اصلی ، عناوین ارجاعی ، عناوین ضمنی .

عناوین اصلی ، مدخلهایی است که ذیل آنها مقاله آورده می شود .

عناوین ارجاعی ، عناوینی است که عنوان مشهورتر دارد و به آن ارجاع داده می شود؛ مانند بیرونی - ابو ریحان بیرونی؛ آل سلغر - اتابکان فارس .

عناوین ضمنی ، ارجاعات داخل مقالات به مدخلهای دیگر است . این مدخلها به صورت (ه م) در متن مقالات مشخص می شود . به طور مثال در مقاله آل سعود ، آنجا که ارتباط آل سعود با وهابیت مطرح می شود ، برای پرهیز از تکرار و ازهم گسیختگی مطالب ، به عنوان اصلی وهابیت (ه م) ارجاع داده می شود . ارجاع به این مدخلها به ویژه در مقالات مربوط به خاندانها و سلسله های حکومتی کاربرد زیادی دارد . زیرا عناوین ، کلید بهره برداری از دائرةالمعارف است و اگر در انتخاب آن نظم و منطق به کار نرفته باشد ، کلید در اختیار محقق قرار نگرفته است .

دائرةالمعارف بزرگ اسلامی همچون دیگر دائرةالمعارفها از این روش بهره می گیرد که اعلام و موضوعات ، تحت مشهورترین عنوان خود آورده می شود و در صورت لزوم ، عناوین دیگر به آن ارجاع می گردد . عناوین دائرةالمعارف بزرگ اسلامی شامل تمام موضوعات و اعلام مربوط به فرهنگ و تمدن اسلامی است و گستره آن علوم قرآنی ، حدیث ، فقه ، اصول ، کلام ، فرق ، تاریخ ، جغرافیا ، علوم ، فلسفه ، هنر ، ادبیات ، مردم شناسی و کل میراث فرهنگی تمام اقوام مسلمان را در طول تاریخ اسلام شامل می گردد .

با توجه به حوزه وسیع فرهنگ و تمدن اسلامی ، تنها موضوعات و اعلام مهم و کلیدی که نقش اساسی و تعیین کننده در تاریخ اسلام دارند ، عنوان مدخل را می یابند .

نمودار مآخذ مدخل یابی

گزینش عناوین از موضوعات و اعلام با فیش برداری مقدماتی از مآخذ مهم و دست اول آن صورت می گیرد . مآخذ فیش برداری در دفتری به نام «نمودار مآخذ مدخل یابی» با ذکر حروفی از فهرست هر کدام از مآخذ که فیش برداری شده ثبت و نگهداری می شود ، تا در طول مراحل مشخص باشد که از

چه کتابهایی و تا کدام حرف آن مدخل یابی شده است .

دفتر طرح عناوین «الف»

این دفتر حاصل تلاش جمعی از محققان مرکز دائرةالمعارف است که از بدو تأسیس با کوشش بسیار ، مآخذ فراوانی را برای تهیه مدخلهای دائرةالمعارف فیش برداری کردند . در این دفتر حدود ۴۷۰۰ عنوان برای حرف «الف» فیش شده بود . این عنوانها مورد بازنگری و تحقیق بخش گزینش و بخش پرونده های علمی قرار گرفت و با توجه به نظریات بخشهای علمی و نظریات سر ویراستاری ، ویرایش مجدد شده است . اکنون فیش برداری از مآخذ برای حروف دیگر هم انجام می شود ؛ به ویژه آماده سازی دفتر طرح عناوین حرف «ب» در دستور کار قرار دارد .

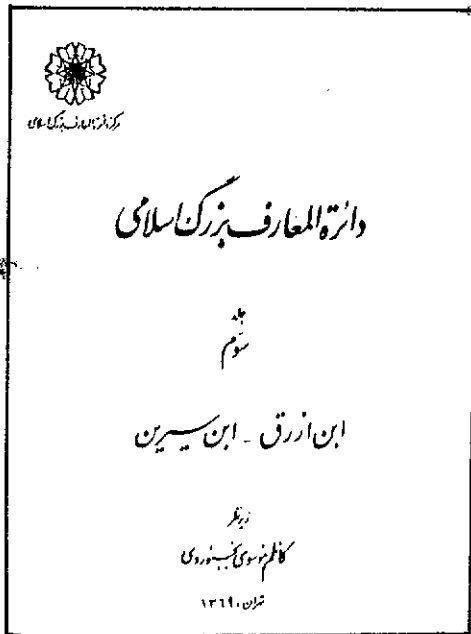
سیستم کنترل

این سیستم با ابتکار سر ویراستاری برای جلوگیری از تکرار عناوین اشخاص در مدخلهای مختلف ایجاد گردیده است . در این سیستم برای کنیه ، القاب و شهرتهای متفاوت هر فرد ، کارتهای مختلف تهیه و در آنها به عنوان مشهور ارجاع داده می شود .

ارجاعات در این سیستم داخلی است . پس از انتخاب عنوان و ثبت در دفاتر ، عنوان مذکور در بالای يك کارت یادداشت شده و مشخصات کامل آن نوشته می شود . برای سهولت ردیابی مآخذ هر عنوان ، شماره صفحه و جلد هر مآخذ در کارت یادداشت می شود . این کارتها در فایلهای مخصوص قرار می گیرند تا هنگام تشکیل پرونده علمی به بخش پرونده های علمی ارسال گردد .

۷ . بخش پرونده های علمی . این بخش را می توان قلب تشکیلات علمی مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی به شمار آورد . از اینجا تدوین دائرةالمعارف شروع می شود . در این بخش بیش از پنجاه نفر محقق در گروههای مختلف به کار تحقیق مشغول هستند . هر يك از این گروهها به دسته های کوچکتر تقسیم می شوند و در رشته های تاریخ ، علوم ، هنر

ناشر ، سال نشر ، نوبت نشر ، جلد ، صفحه . پرونده هایی که مدخل آنها از مؤلفین اسلامی و دارای تألیفات و آثار باشد، مرحله دیگری نیز دارد .

۴- مرحله کتابشناسی: پرونده علمی به بخش کتابشناسی فرستاده می شود تا با استفاده از فهرستهای کتب خطی و چاپی موجود در مرکز ، آثار و تألیفات دیگر مؤلف مزبور استخراج شود و در پرونده قرار بگیرد. پرونده های علمی پس از گذر از این مراحل ، آماده تألیف می شود . البته این مراحل ، ویژه پرونده ها و عناوینی است که کلیه مآخذ آن در کتابخانه مرکز موجود باشد . گاهی مآخذ يك یا چند عنوان ویا پرونده علمی موجود نیست . در اینجا ممکن است پژوهشگران خود به جستجو بپردازند و آن مآخذ را از کتابخانه های تهران ویا شهرستانها تهیه کنند و یا از بخش پیگیری منابع غیر موجود در مرکز بخواهند تا آن را تهیه و در اختیار ایشان قرار دهد . گاهی دستیابی به بعضی از مآخذ به ویژه آنچه باید از کتابخانه های خارج از کشور تهیه شود ، ماهها به طول می انجامد .

از جمله مسائل قابل توجه در مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی ، استقصاء کامل در مورد منابع و مآخذ پرونده های علمی است . آنچه از این منابع و مآخذ در کتابخانه های

و معماری ، عرفان ، ادبیات ، جغرافیا ، کلام و فرق ، ادبیات عرب ، علوم قرآنی و حدیث ، حقوق ، فقه ، اصول فقه و فلسفه به تشکیل پرونده های علمی می پردازند .

عناوین و مدخلهای تصویب شده در بخش گزینش عناوین توسط مدیر بخش پرونده های علمی در اختیار پژوهشگران قرار می گیرد و آنان با استفاده از مآخذ اولیه که در کارت مخصوص آن عنوان ثبت شده ویا استفاده از منابع عمومی به تشکیل پرونده علمی می پردازند . مآخذ و منابع به ترتیب موقعیت زمانی از قدیم به جدید ردیابی می شود . هر گونه اطلاع و خبر ، حتی اگر نامی از عنوان مورد نظر باشد ، شناسایی و صفحات مربوط به آن زیراکس می گردد و همراه با شناسنامه کتاب در پرونده علمی جای می گیرد .

برای تشکیل هر پرونده علمی سه مرحله اساسی طی می شود و در طی این مراحل سه گانه ، مقدمات تألیف مقاله آماده می شود .

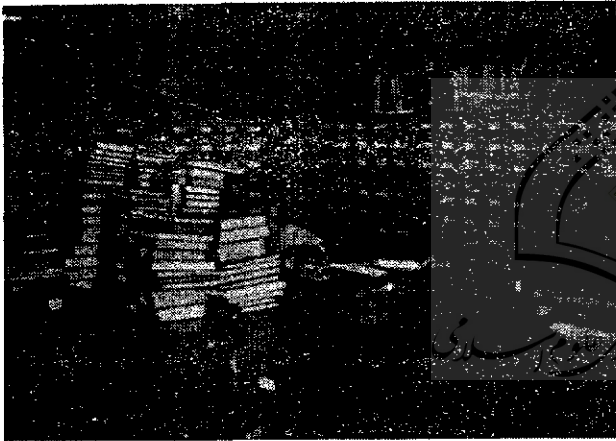
۱- مرحله تنظیم و تشکیل : در این مرحله پژوهشگر هر پرونده به تناسب تخصص و اطلاعاتی که دارد در يك بررسی دقیق ، مآخذ ردیابی شده را کنترل کرده و در ادامه به دنبال مآخذ دیگر می پردازد . آنگاه که از یافتن مآخذ دیگر مأیوس شود ، پرونده را تحویل مدیر بخش می دهد .

۲- مرحله بررسی : در اینجا مدیر بخش ، پرونده تشکیل شده را به یکی از بررسی کنندگان بخش ، تحویل می دهد تا کاستیهای آن روشن شود . نواقص در صفحه ای یادداشت شده و به مدیر بخش تحویل می گردد .

۳- مرحله تکمیل : پرونده علمی به خود گرد آورنده آن یا پژوهشگر دیگری جهت تشکیل مجدد یا تکمیل و رفع نواقص آن تحویل می شود . در اینجا با استفاده از یادداشتهای مرحله پیش به رفع نواقص می پردازند . در نهایت ، منابع و مآخذ بر اساس سال وفات مؤلف ترتیب زمانی یافته و در جدولی به این ترتیب ثبت می شود: شماره مسلسل ، نام اشهر و کوچک مؤلف ، نام کتاب ، نام محقق ، نام مترجم ، مکان انتشار ،

ج - ردیابی کتابهای کمیاب در خلال تشکیل پرونده‌های علمی. این کتابها توسط پژوهشگران، با بخش ردیابی کتابهای کمیاب در کتابخانه‌های داخلی ویا خارجی شناسایی و به امانت آورده شده است و در بخش زیراکس مرکز ازقام کتاب زیراکس گرفته شده و به صورت کتاب، صحافی گردیده است. اکنون تعداد ۲۰۰۰۰ جلد از این نوع کتاب در کتابخانه دائرة المعارف موجود است.

همچنین در این کتابخانه حدود ۲۰۰۰ پرونده علمی وجود دارد. این پرونده‌ها محصول تلاش پنجاه نفر محقق در بخش پرونده‌های علمی است که تعداد سیصد عدد از آن اکنون جلد شده و به عنوان بانک اطلاعات نگهداری می‌شود.

داخلی موجود نباشد، به گونه‌های متفاوت از کتابخانه‌های خارج از کشور تدارک می‌شود و در اختیار محققین قرار می‌گیرد. از این رو می‌توان ادعا کرد مقالات از لحاظ منابع غنی، وحتى اغلب آنها از نظر منابع دست اول غنی تر از مقالات مشابه خاورشناسان است.

۸. بخش کتابخانه. از جمله گامهای بلندی که همزمان با تأسیس مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی برداشته شد، پایه گذاری يك کتابخانه بزرگ بود. تأسیس يك کتابخانه بزرگ و مجهز که بتواند نیازهای پژوهشی محققان مرکز را برآورد، گامی اساسی بود که همت بلندی می‌طلبید. در ابتدا جناب آقای بجنوردی کتابخانه خود را در اختیار مرکز گذاشتند و با گامهای استوار به سوی هر چه غنی تر کردن آن کوشیدند. فراهم شدن مجموعه موجود در مدت هفت سال، گواه صادقی بر تلاش پیگیر و همت بلند ایشان است. مجموعه ای که از نظر کیفی همطراز غنی ترین کتابخانه‌های کشور و از نظر تعداد نیز در ردیف کتابخانه‌های بزرگ است. کتابخانه مرکز دائرة المعارف اکنون دارای ۱۴۰۰۰۰ جلد

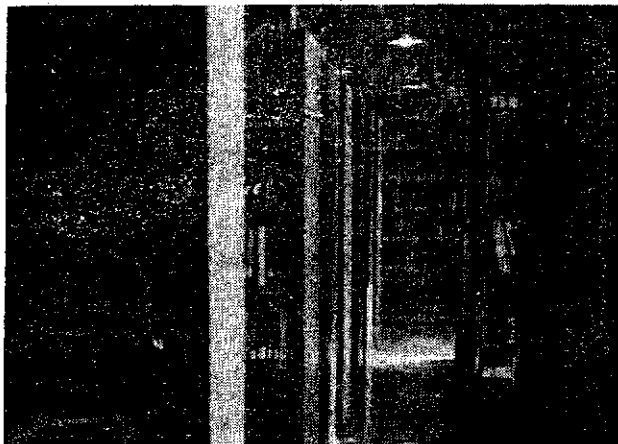
کتاب چاپی، ۱۵۰۰ جلد کتاب خطی، ۲۰۰۰ جلد کتاب عکسی، ۲۰۰۰ قطعه اسلاید و عکس و هزار حلقه میکروفیلم است. آرشیو مجلات آن نیز دارای ۹۰۲ عنوان مجله است که ۴۵۶ عنوان آن مجلات فارسی، ۲۹۴ عنوان آن عربی، و ۱۰۵ عنوان آن به زبانهای اروپائی، و بقیه مجلات به زبانهای دیگر دنیاست. همچنین این کتابخانه مجموعه با ارزشی از ۹۰۶۰ عنوان کتاب به زبانهای اروپائی را داراست.

مشخص ترین راههای پیموده شده در گرد آوردن کتابخانه مرکز عبارت است از:

- الف - شرکت در نمایشگاههای بین المللی کتاب داخل و خارج از کشور و خرید منابع و مآخذ مورد نیاز.
- ب - خرید مجموعه های شخصی دانشمندان داخل و خارج از کشور؛ مجموعه هایی که حاصل يك عمر گلچین کردن کتابها بوده است.

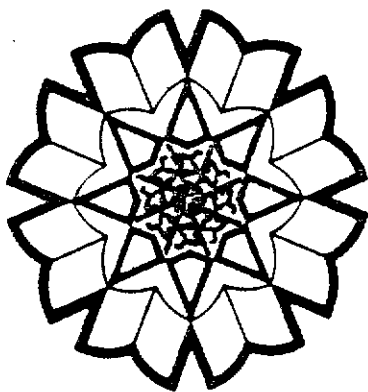
سازمان و بخشهای مختلف کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

الف - بخش فهرست نویسی: کتابها در این بخش ثبت و طبقه بندی می‌شود. طبقه بندی کتابها بر اساس طبقه بندی

کتابخانه کنگره آمریکا انجام می شود . این روش به لحاظ کارایی و کار برده خوب آن از طرف بخش علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو) برای کتابخانه دانشگاهها و مؤسسات علمی توصیه شده است . البته کتابداران مرکز با ابداع يك سیستم جدید در بعضی از بخشهای علمی مانند زبان و ادبیات فارسی ، ادیان و تاریخ ، کتابها را با يك سیستم تلفیقی طبقه بندی می کنند . در این سیستم با تدابیر خاصی در گذاردن شماره فرعی و شماره های ویژه مؤلفان و در نظر گرفتن خط و زبان کشورهای اسلامی و دیگر کشورها ، کتابهایی که به يك زبان در موضوع واحد نوشته شده در کنارهم قرار می گیرد . طرحهای گسترده ای نیز برای توسعه این سیستم به بخشهای دیگر علوم در حال مطالعه و شکل گیری است .

ه - بخش زیراکس: کتابهای کمیاب غیر موجود در کتابخانه مرکز که از کتابخانه های دیگر امانت گرفته می شود ، در این بخش زیراکس شده و برای کتاب شدن به بخش صحافی ارسال می گردد . مدارک و مآخذ لازم برای پرونده های علمی نیز در این بخش فتوکپی و تکثیر می شود .
و - بخش صحافی : کتابهای زیراکسی وی جلد در این بخش صحافی و تجلید می شود .
ز - بخش ردیابی : کتابهای غیر موجود در مرکز توسط این بخش ردیابی شده و در سطح کتابخانه های دیگر شناسایی و به امانت گرفته می شود تا در اختیار پژوهشگران قرا بگیرد .

ب - بخش کامپیوتر : برای اطلاع رسانی و فهرست نویسی ضمن پیروی از روشهای بین المللی ، برای سهولت و کار آیی بیشتر از کامپیوتر نیز کمک گرفته شده است . در طرح اولیه برنامه پیش بینی شده که متخصص کامپیوتر روی آن کار می کند ، نه مورد وجود دارد : ۱- نام اشخاص (مؤلف ، مترجم ، ویراستار ، نقاش ، خطاط و غیره) . ۲- عنوان کتاب ۳- موضوع ۴- ناشر ۵- سلسله انتشارات ۶- تاریخ انتشار ۷- محل انتشار ۸- تعداد صفحات ۹- قطع کتاب .

اکنون برنامه تحریر و تکثیر برگه ها انجام شده و مراحل دیگر نیز پی گیری می شود . با اجرای مراحل دوم و سوم طرح - که مقدمات آن فراهم شده است - تمام اطلاعات مورد نیاز در کوتاهترین زمان به دست خواهد آمد . در مرحله پایانی توان ارائه اطلاعات به بیست و هشت مورد خواهد رسید .

ج - بخش عکاسی : مسؤلیت تهیه عکس از کتابهای خطی به عهده این بخش است .

د - بخش میکروفیلم: در این بخش میکروفیلمهای تهیه شده نگهداری می شود .